

een ironisch gezicht tegen me: „Je vois ce que c'est; vous allez finir par être „sérieux”.

Spaar mij voor een al te serieuze degeneratie, o, Heer!

Vale

Parijs, 18 } April 1895.
Leiden, 27 }

t. t.
TREUB.

INGEZONDEN.

Geachte Redactie!

Wil mij s. v. p. eenige ruimte in het *Ned. Tijdschrift voor Geneesk.* gunnen, tot beantwoording der critiek van Mej. VAN TUSSENBROEK op mijn brochure over „Schoolartsen”. Ik ga ongaarne hiertoe over, omdat ik niet gewoon ben, mij in discussies te begeven, welke veeleer ten doel hebben, iemand persoonlijk te grieven, dan de zaak vooruit te brengen, waarover gehandeld wordt.

Het belang van het onderwerp, dat ik heb besproken, eischt echter, dat ik hen, die mijn stukje niet hebben gelezen, dringend moet verzoeken, dit alsnog te doen, omdat men het uit de recensie 1) niet zou herkennen.

Wie refereeren of recenseeren wil, dient toch te lezen, wat hij onderhanden heeft en *goed* te lezen ook; anders gebeurt hem, wat aan Mej. v. t. overkwam, toen zij haar argumenten voor de serie uitgelezen qualificaties van mijn brochure, begon met mij de conclusie toe te dichten, „dat de oorzaak „der myopie dus gezocht moet worden in de overlading met huiswerk.”

Ik schreef:

„Dat M. ontstaan kan, en, wanneer ze reeds bestond, toeneemt door langdurig ingespannen zien in de nabijheid, is algemeen ingezien. Dat erfelijkheid, zwakke constitutie hierbij van invloed zijn, is bekend. Even zeker „is het, dat, wanneer er gearbeid wordt in slecht geventileerde, slecht verlichte lokalen, op slecht ingerichte banken, de M. nog in sterkere mate „moet toenemen. Wel zorgt men er voor, deze laatste momenten in de nieuwe te bouwen scholen te vermijden, maar men denkt er dikwijls niet aan, dat „de leerlingen ook buiten de scholen moeten werken, en dat dit door de „bank 'savonds geschiedt, al te dikwijls bij onvoldoend licht, in slecht geventileerde kamers en dat de leerlingen dikwijls zóóveel werk hebben, „dat zij eenige uren achtereen hun oogen en hersenen moeten inspannen, „om alles gereed te krijgen.”

Is het iemand mogelijk, uit deze woorden de door Mej. v. t. genomen conclusie te trekken? Wanneer men slecht, oppervlakkig leest, niet begrijpt, dan kan men tot allerlei . . . eigenaardige gevolgtrekkingen komen. Leest

---

1) Ten onrechte noemt Mej. v. T. die recensie een referaat en zich zelve referente.

men echter goed, dan moet men erger dingen doen, om zulk een conclusie te durven neerschrijven.

Mej. v. t. zal m. i. aan het eerste mank hebben gegaan; maar waar haalt zij dan den moed van daan, om zóó scherp te veroordeelen? 1). *Dit* is gebrek aan eerbied voor de lezers! *Dit* is oppervlakkigheid! *Dit* is gebrek aan wetenschappelijken zin! Haar verwijten aan mijn adres vallen met dubbele scherpste op haar zelve terug.

Dat groote „N.B.”, eenige regels verder, na het woord „intellect”, moet zeker aanduiden, dat Mej. v. t. dit een dwaze uitdrukking vindt, of ze niet begrijpt. Is dit laatste het geval, dan toont zij juist weer de fout, van zich te hoog te achten, om na te gaan, wat iemand met zijn woorden bedoelt. Het is wel gemakkelijker, zich als doel voor oogen te stellen: „ik heb eenmaal iets beweerd, ergo *moet* ik dit, op welke wijze dan ook, trachten te „bewijzen”, dan na te denken over de beteekenis van de argumenten en beweringen der tegenpartij. Maar is die gemakkelijke weg wel de wetenschappelijke?

Uit haar verband gerukt is de aanhaling van blz. 5 over kinkhoest en diphtherie. Zij bevat slechts voorbeelden van hetgeen ik vooraf beweerde aan de hand van Dr. RULAND en van STIRLEY MURPHY te Londen.

Een bespotting, als de voorstelling van den strijd tusschen den LÖFFLERschen bacil en den schoolarts er een, is, klinkt wel aardig, maar snijdt geen hout.

Men laat toch een kind, dat besmetting kan voortplanten, toch niet zoo maar naar school teruggaan, alleen omdat het onderzoek naar den LÖFFLERschen bacil te lastig is? Zóó lastig is dit trouwens ook niet.

Dat de voorloopige regeling, die ik ingesteld wenschte te zien, voordat goed voorbereide S. A. gereed staan, om hun taak te vervullen, veel bezwaren in heeft, ben ik geheel met haar eens. Maar is het wel zoo dwaas, om, waar men niet alles bereiken kan, toch te pogen om te doen, wat men kan?

Haar vraag door wien de gedrukte kaarten ten platte lande moeten worden ingevuld, vindt haar beantwoording in de bijgevoegde noot. — O! dat oppervlakkig lezen

Het artikel over de overheersching der onderwijzers door de S. A. geeft haar aanleiding, mij te beschuldigen van een „ten top gevoerd naïf optimisme” en doet haar concludeeren, dat ik: òf een loopje met haar en anderen wilde nemen, òf daarin gebrek toonde aan eerbied voor de lezers en aan wetenschappelijken zin.

Aangezien ik niet gaarne een loopje met haar en anderen zou willen nemen, daar dit mij (blijkens haar manier van recenseeren) zeer slecht zou kunnen bekomen, rest mij niets anders, dan in haar oogen onwetenschappelijk en oneerbiedig te zijn. Ik hoop, dat het den „anderen” met mij onbegrijpelijk is, wat er voor onwetenschappelijks of oneerbiedigs kan gelegen zijn in mogelijk te optimistische opvattingen omtrent de eene of andere onderlinge verhouding tusschen mannen van intellectueele ontwikkeling.

---

1) Zij eischt immers juist *exacte* gegevens voor het samenstellen van een ernstig, wetenschappelijk betoog?

Dat FEILCHENFELD over Holland verkeerd was ingelicht, ben ik met haar eens. Hij heeft zich waarschijnlijk in den war laten brengen, doordat de Wet van '65 den Inspecteurs van het Gen. Staatstoezicht opdroeg, om toezicht te houden op de inrichtingen van onderwijs. Is dit echter reeds een reden, om de rest van zijn werk van nul en geener waarde te achten? Zoo ja?, welk lot wacht dan der critiek van Mej. v. t.?

Weet Mej. v. t. echter een beter referaat over hetgeen men in den vreemde reeds deed, dan zou zij anderen en mij zeer verplichten, door er ons mede in kennis te stellen. Voor zoover COHN mededeelingen hieromtrent deed, vond ik FEILCHENFELD'S referaat daarmede niet in strijd.

Ook het verwijt, dat ik verzuimde mede te deelen, dat COHN'S stelsel nergens werd ingevoerd, treft niet mij, maar is weer een gevolg van de manier van lezen, die Mej. v. t. schijnt te volgen. Op pag. 20 staat toch duidelijk: „dat men, door *ondervinding wijs gemaakt*, meer en meer speciale S. A. gaat aanstellen, wier werkring en bevoegdheid *hoe langer zoo meer nadert* tot die, welke door C. voor den S. A. werden geëischt.

Dat C. de „Dictatur des Schularztes” prijs geeft, is alleen een bewijs daarvoor, dat hij die wel als een wenschelijk iets beschouwt, maar ze gaarne cadeau wil doen, mits men in het schooltoezicht een groot aantal artsen wil opnemen.

Quand on n'a pas ce que l'on aime, il faut aimer ce que l'on a! Nergens beweer ik trouwens, dat ik per se COHN'S oorspronkelijke eischen *onveranderd* tot de mijne maak. Het „mutatis mutandis” sub 2, blz. 21, duidt dit genoegzaam aan en heeft zijn grond in het feit, dat de toestanden bij ons zulk een strenge „Dictatur” onmogelijk maken.

Ook mijn besomming van één S. A. op 3000 kinderen bewijst, dat ik COHN'S stelsel niet blindelings wil volgen.

Het is mij verder niet duidelijk, waarom de gedachtengang in mijn stuk niet goed was.

Mej. v. t. zegt zelf:

Wie het S. A.-stelsel bepleit, heeft, dunkt mij, „tweeërlei te bewijzen:

„1° Dat de hygiën. toestanden in de school dringend verbetering behoeven.

„2° Dat die verbetering door de aanstelling van S. A. kan worden bereikt.

Dit laatste bewijs kan worden geleverd „óf uit aprioristische redeneeringen. „óf „à posteriori uit de resultaten van het elders in werking zijnde stelsel. „Een dergelijk betoog, steunende op *exacte* gegevens, met wetenschappelijken „ernst tot een logisch geheel saamgewrocht, kan” . . . enz.

Wat deed ik?

Voor hen, die mijn brochure niet lazen, deel ik hierbij mede, dat ik in het eerste gedeelte in het kort besprak de hygiën. maatregelen, die men tot nu toe op *vele* scholen heeft genomen tegen myopie, scoliose, besmettelijke ziekten, enz. 1); aanwees, dat die maatregelen zijn gebleken, onvoldoende te zijn, en dat ze dus verbeterd behooren te worden. Hiertoe is het m. i. noodig

---

1) Die quaesties zelve in extenso te behandelen, vermeed ik met voorzicht, omdat ze elders zoo herhaaldelijk en zaakkundig zijn besproken.

een soort geneeskundige toezieners op te scholen en scholieren te benoemen, die uitvoerende macht bezitten en niet alleen adviseerende stem hebben.

Als zoodanig komt mij de S. A., zooals conu dien ongeveer wil, als de meest deugdelijke voor.

Ik wijs er verder op, hoeveel belangrijks zulk een goed geordend corps S. A. op statistisch gebied kan verrichten. Hoe door hunne werkzaamheid veel zal kunnen weggenomen worden, dat belemmerend op het onderwijs werkt.

Daarna bespreek ik de bezwaren van het S. A.-stelsel en meen uit deze gegevens, gepaard aan de ondervinding, welke men in andere landen reeds opdeed, te mogen concludeeren, zooals ik op blz. 15 in deze woorden deed:

„Nadat hiermede, m. i. voldoende, is aangetoond, dat uitbreiding van het „gen. toez. op de scholen en scholieren noodzakelijk is; — dat er geen over- „wegende bezwaren tegen in te brengen zijn — dat het instellen er van „uitvoerbaar is, rijst de vraag, hoe moet het worden uitgeoefend?”

Nu kan Mej. v. t. de waarde mijner argumenten, de diepte mijner rede- neering voor niet voldoende houden, om als bewijs voor mijn stelling te dienen; zij kan mijn opvatting omtrent de bezwaren, die men tegen het S. A.-stelsel inbracht, te optimistisch achten — voor een slechten gedach- tengang bewijst dit alles niet, of het zou moeten zijn, dat Mej. v. t. ook haar eigen ideeën omtrent de hoofdgedachte eener brochure, als de mijne tot de slechte rekende. Want ik heb, dunkt mij, precies hetzelfde gedaan als zij zich voorstelde, dat gedaan moest worden.

Dat er bezwaren tegen de invoering van het S. A.-bestaan, valt natuurlijk niet te ontkennen. Dat de finantieële juist zeer zwaar wegen, erkende ik en erken ik nog volmondig, (blz. 13). Ik schat ze echter niet onoverko- melijk, wanneer ik de voordeelen, welke die uitgaven zullen afwerpen, opsom, of ze in geldswaarde poog om te zetten (blz. 13).

Het bekende feit, dat vele scholen gesloten moeten worden uit gebrek aan middelen, om de onderwijzers te salariëeren, mag m. i. geen reden zijn, om daàr, waar het onderwijs gegeven *wordt*, den kinderen de voordeelen te onthouden, welke het S. A.-stelsel kan afwerpen.

Wanneer ik verder naga, dat mijn ervaring mij heeft geleerd, hoe velen onzer tijd noch moeite ontzien, waar het geldt maatschappelijke belangen ook zonder groot geldelijk voordeel te dienen, dan spijt het mij, dat Mej. v. t. een droeviger ondervinding schijnt te hebben opgedaan. Moge ook haar ervaring zoodanig toenemen, dat haar pessimisme haar niet langer be- lette het goede in haar evenmensen te waardeeren.

Na lezing der recensie van Mej. v. t. kwam de vraag in mij op: welk doel stond recensente voor oogen, toen zij haar beoordeeling schreef?

Wilde zij, die evengoed als ik, overtuigd is van de tekortkomingen op hygiënisch gebied in de scholen, — wilde zij er door medewerken om ze op te heffen, of was het alleen haar streven, om af te breken en te grieven?

Tot opbouw, tot terechtwijzing wegens verkeerde opvattingen en denk- beelden, heb ik er weinig of niets in kunnen vinden. Ergo rest mij, tot mijn spijt, niets anders, dan het laatste aan te nemen.

Hiermede besluit ik mijn bezwaren tegen en mijn beschouwingen over de argumenten, welke Mej. v. t. voor haar scherpe veroordeeling heeft aangevoerd.

Of zij haar stellingen heeft bewezen? De beslissing omtrent deze vraag laat ik met vertrouwen aan den lezer over.

Rotterdam, 7 Mei 1895.

BLOK.

Aan de Redactie.

Dat n°. II der tweede reeks van de *Geneeskundige Bladen*, het stuk der schoolartsen door den Heer D. J. BLOK, te Rotterdam, het vonnis verdient, dat bladz. 920 van het *Nederl. Tijdschrift voor Geneeskunde*, lezen laat, moet ik tegenspreken. De uitdrukkingen hiervan „onwetenschappelijk”, „oppervlakkig”, „slecht gedacht”, hebben op mij zelfs een pijnlijken indruk gemaakt. Ze doen denken aan afwijkingen op een of ander gebied, bijv. het gynaekologische, die, door een specialiteit ontdekt, al aanstonds het besluit doen nemen „in cultro salus”.

Ik zie ongaarne menschen door goede bedoelingen geleid, den hoek gewezen of aan de operatie van een niet voorzichtig gehanteerd mes onderworpen.

Den Heer BLOK persoonlijk ken ik niet. — Uit zijn stuk over schoolartsen, dat ik met groote belangstelling las, maak ik op, dat hij niet alleen den vinger kan leggen op de wonde plekken, maar dat hij ook in staat zal zijn om zelf te zorgen, dat hij zonder reden niet door anderen worde gewond.

Zijn streven in het algemeen vindt mijn volle instemming. Het komt mij zelfs voor, dat in het Geneeskundig Staatstoezicht reeds nu krachten te over zijn, om te doen bereiken, wat de Heer BLOK en anderen voor het hygiënisch schooltoezicht wenschen. Niet van veranderingen in de wetten van het Staatstoezicht wacht ik heil, maar van ander ruimer optreden van hen, wien het Staatstoezicht *is toevertrouwd*.

Niet een droge systematische toepassing van wetten, maar het levend en levenwekkend beginsel, dat ook in de Nederlandsche wet van het Geneeskundig Staatstoezicht latent is, zal, naar ik vertrouw, eenmaal doen verkrijgen wat de wetgever van 1865 voor zijn medeburgers heeft gewild.

Ik hoop, dat dit beginsel, meer dan nu, worde gevoed en toegepast in den kring, waar de macht van uitvoering berust. Vast overtuigd ben ik, dat meer vruchtbaar werken ook voor de hygiëne van scholen en schoolgaanden te wachten is, als de geest en de bedoeling der Staatswet van 1865 in het optreden van het Staatstoezicht meer zullen spreken. Van de Inspecteurs en de adjunct-Inspecteurs niet alleen, maar ook van de Geneeskundige Raden en hun secretarissen. Ik betreur het feit, dat het secretariaat van die Raden niet meer uitsluitend wordt toevertrouwd aan *medici*, die in de hygiëne belang stellen en daaraan zich wijden willen.

Ik betreur, dat de geneeskundige Raden en hun Correspondeerende leden, individueel en lichamelijk, niet anders krachtig handelend optreden, diep gevoelende, dat gezond werken en samenwerken van het geheele Geneeskundig Staatstoezicht, *alles* geven kunnen en zullen, wat de Heer BLOK te Rotterdam, de Vereeniging Thugatër te Amsterdam en anderen voor de scholen en de schoolgaande kinderen in Nederland wenschen,

Den Haag, 5 Mei.

VAN TIENHOVEN.